

VAN-E ÉP LÉLEK AZ ÉP TESTBEN?

Egy szállóige margójára

Nem tartozik a pedagógiai prevenció Magyarországi történetének elmúlt 25 esztendejéhez a szállóige eredetének magyarázata, mégsem lehet véletlen, hogy az antik neveléstörténettel foglalkozó emberként kérdés érkezett hozzám a Prevenció Szakosztály vezetőjétől annak pontosítására és értelmezésére. Amikor ugyanis bármiféle pedagógiai prevencióról szólnunk, alighanem egy efféle kíváncsi emberi egyensúly kialakításáról, biztosításáról beszélünk.

Két iskolai emlék, két szólás valahol saját kulturális emlékezetünk mélyén. „Kalokagathia” és „mens sana in corpore sano”. A közkeletű fordítások szerint „Ép testben ép lélek”. A történelem és más tankönyvek sugallta közhelyszerű magyarázat az antik görögség és római kultúra testi-lelki egyensúlyt célzó szemlélete – sőt, ahogy a rendre mellette szereplő reprodukció, Mürön híres Dűszkobolász-Diszkoszvető szobra mintegy „illusztrálja”, annak egykor jelenlévő valósága.

A „kalokagathia”, vagyis a „kalosz kai agathosz” (szép és jó) igénye a magyar változathoz hasonlóan mellérendelő kapcsolatot feltételez a két értékfogalom között. A kifejezés pedagógiatörténeti jelentőséggel bír, hiszen a hellénisztikus nevelés alkotta – természetesen mint igényt, nem mint bármiféle létező valóság leírását. Az elérendő cél pedig a klasszikus görög iskola világától kezdve oly mértékig volt jelen a korban,

²⁶ KOROKNAI Zsolt illusztrációja: Kódolás, értelmezés

hogy míg a mai fogalmainkhoz közelebb álló elméleti stúdiumokhoz nem alakult ki épülettípus vagy iskolaszerkezet, addig a gymnaszeionok (tornacsarnokok) intézménye és épülete – nem véletlenül adva a későbbi iskolatípus nevét – elemi fontosságú részei lettek a görögség kultúrájának. A két komponensű képzés-nevelés valóban párhuzamosan és életkor szerint változó, ám mégis nagyjából azonos súllyal folyt. A magyar szólás azonban nem ennek a kapcsolódó kifejezésnek, hanem egy későbbi római mondásnak a fordítása, mely Iuvenalis, a Kr.u. II. század elején alkotó satíráíró alkotása. „Orandum est ut sit mens sana in corpore sano”. „Imádkoznunk kell, hogy ép lélek legyen az ép testben”.

Az eredeti mondat sokféle rejtett üzenetet hordoz. Hordoz azért is, mert a számunkra már valóságos történelemként is a mítoszokba keveredő görög históriával szemben a római kora-császárkornál a mi mai világunkhoz, közpolitikai problémáinkhoz és hétköznapi életünkhöz, egyéni, közösségi erkölcsi dilemmáinkhoz közelebb álló korszak alig akad európai művelődéstörténetünkben. „Imádkoznunk kell...” Igen, nemhogy nem érvényes a valóságban e két érték egyidejű jelenléte, de csak az ima ereje teremtheti azt meg. Vágyott és alig remélt állapot. A mondat szerkezete – már csak kifejtettebb voltából is fakadva – nem a görög szó egyensúlyát hordozza. Amiért imádkozni kell: nem az, hogy az ép lélek ép testet kapjon maga köré, hanem hogy az ép testbe ép lélek is kialakuljon. Mintha közelebb is állna Róma-képünkhöz a sorrend, hiszen római polgárról az erő, a hadsereg, s kevésbé az intellektuális, lelki élet jut

eszünkbe. Pedig noha a római nevelés már az iskolás kort megelőzve – vagyis, ha tetszik valóban mindenekelőtt – úszni, futni, lovagolni tanította a fiúgyermeket, az iskolarendszernek korántsem volt olyan szerves része a testi nevelés, mint Athénban, vagy más görög poliszokban. Sokkal inkább értékrendi kérdésről van szó. A testi edzettség az iskolarendszertől, sőt a családi és intézményes neveléstől függetlenül maradt minden római férfi számára alapvető elvárás és folyamatos kihívás. Az ép lélek igénye annál ritkábban nőtt fel erre az egyéni és közösségi érték-szintre. Iuvenalis az ifjúságról szól. Vagyis arról, hogy még időben álljon helyre az egyensúly. Megelőzendő mindazt, amit saját kora diagnózisként felmutatott. Az a hasonló.